

УДК 340.12(007:316.42)(477)

**Вікторія Ромащенко,***асистент кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства  
Національного університету «Одеська юридична академія»*

## ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

*Стаття присвячена аналізу основних нормативно-правових документів у сфері правового регулювання інформаційного суспільства України, а також дослідженню основних напрямів функціонування інформаційного суспільства; акцентовано увагу на недоліках та перспективах входження України в єдиний інформаційний простір.*

**Ключові слова:** інформаційне суспільство, правове регулювання, інформаційно-комунікаційні технології.

**Постановка проблеми.** Активне використання надбань інформаційно-комунікаційної революції по всьому світові зумовило необхідність їх правового регулювання. Провідними європейськими країнами були прийняті основні концептуальні документи щодо розбудови інформаційного суспільства, які лягли в основу українського законодавства. Чималу роль відіграв Європейський Союз у створенні правового базису регулювання інформаційного суспільства, що також активно було впроваджено в розбудову інформаційного суспільства в Україні. Таким чином, останніми роками було прийнято основні нормативно-правові документи, націлені на розвиток інформаційних технологій та їх упровадження в життя суспільства. Однак якість такого регулювання потребує однозначно свого розвитку та вдосконалення, оскільки існують значні недоліки, що породжують відставання України від провідних країн світу. Саме тому актуальним здається вивчення тих правових принципів та норм, які спрямовані на врегулювання та розвиток інформаційного суспільства в Україні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вивченням питання правового регулювання інформаційного суспільства в Україні займаються вчені Е. Аблякимов, О. Бондарчук, С. Гнатюк, Д. Дубов, М. Міхровська, І. Мукомела, О. Нестеренко, А. Новицький, М. Ожеван, П. Остапшин, В. Пожуєв, А. Сіленко та ін. Їхні дослідження в цілому присвячені основним принципам та засадам правового регулювання інформаційного простору в Україні, а також проблемам формування національної інфраструктури та забезпечення її безпеки.

**Мета статті** – висвітлити головний ракурс основних нормативно-правових документів, що закріплюють найважливіші завдання щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Правове опосередкування становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні розпочалося відносно нещодавно порівняно з країнами Європи, США, Японії, і процес впровадження правових регуляторів триває досі і здійснюється нормами міжнародного та нормами національного права. Міжнародно-правовою основою розбудови інформаційного суспільства в Україні служать Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства 2000 р., підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Генеральним Директоратом з питань інформаційного суспільства Європейської Комісії та Державним комітетом зв'язку та інформатизації України щодо розвитку інформаційного суспільства, Женевська декларація «Принципи побудови інформаційного суспільства» 2003 р. та Туніське зобов'язання «Другий етап усесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства» 2005 р., Декларація про європейську політику у галузі нових інформаційних технологій, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 1999 р., Директива Європейського парламенту «Про систему електронних підписів, що застосовуються в межах Співтовариства» 1999 р., Типовий закон ЮНІСІТРАЛ «Про електронні підписи», прийнятий Комісією ООН у 2001 р., Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи (2004) з питань е-урядування, прийнята у 2014 р., та міжнародні угоди у сфері

співробітництва, наприклад Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про співробітництво в області інформатизації.

Аналізуючи національне законодавство, становлення інформаційного суспільства, зазначимо, що його правове регулювання відображено у нормах Основного Закону, а також здійснюється через норми, які закріплені у спеціальних законах Верховної Ради України, указах Президента, постановах та розпорядженнях Міністерства юстиції України, а також спеціально розроблених та затверджених Програмах, Планах дій та ін. Регулювання основних засад становлення та розвитку інформаційного суспільства в національному законодавстві України, як вже зазначалось, здійснюється конституційними нормами. Так, стаття 34 Конституції України, згідно з якою кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1], повністю відповідає ст. 10 Конвенції про захист прав та основних свобод людини. Ще одна з гарантій свободи слова і вільного вираження поглядів міститься у ст. 54 Конституції України, яка забезпечує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних та матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1].

Першим правовим кроком, який Україна зробила назустріч формуванню інформаційного суспільства, стало прийняття Верховною Радою України Закону «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 рр.» [2, Ст. 8-10] на основі Постанови Верховної Ради України від 1 грудня 2005 року «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» з метою подальшого вдосконалення концепції національної політики щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сфері суспільних відносин та для забезпечення позитивних змін у життєдіяльності суспільства й людини. Даний закон визнає, що одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя. Його завданням є

не тільки вдосконалення державного управління, відносин між державою та громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування й фізичними та юридичними особами. Цим законом планується досягти таких цілей [2]: підвищити національну конкурентоспроможність за рахунок розвитку людського потенціалу; розширити експортний потенціал ІКТ-індустрії України; поліпшити життєвий рівень населення завдяки економічному зростанню, забезпечення прав і свобод людини, наданню рівного якісного доступу до інформації, освіти, послуг закладів охорони здоров'я та адміністративних послуг, створенню нових робочих місць і розширенню можливостей щодо працевлаштування населення, забезпеченню соціального захисту вразливих верств населення, зокрема людей, що потребують соціальної допомоги та реабілітації; сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у суспільному житті, прийнятті відповідних рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Національна політика розвитку правового регулювання інформаційного суспільства в Україні передбачає перехід до пріоритетного науково-технічного та інноваційного розвитку; законодавче забезпечення розвитку інформаційного суспільства через створення цілісної системи законодавства, гармонізованого з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства; формування сприятливих економічних умов розвитку інформаційного суспільства; розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури; забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційних ресурсів; сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг; забезпечення створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; процес підготовки людини для роботи в інформаційному суспільстві; створення системи мотивацій щодо впровадження і використання ІКТ; підвищення ефективності культури і науки в інформаційному суспільстві; впровадження ІКТ у сферу захисту та охорони здоров'я задля підвищення якості та ефективності медико-санітарної допомоги, поліпшення демографічної ситуації, збереження і зміцнення здоров'я населення, забезпечення соціальної справедливості та прав громадян на охорону здоров'я; охорону навколишнього природного середовища; впровадження інформаційної безпеки крізь широке використання ІКТ в інформаційно-

му суспільстві через вдосконалення нормативно-правової бази щодо захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, захисту персональних даних, а також правоохоронну діяльність в інформаційній сфері [2].

Фундаментальним документом, який мав підхопити ідеї та напрями Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», стала «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні», схвалена Кабінетом Міністрів у травні 2013 року. Вона визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями і механізми реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року. У Стратегії сказано, що «необхідно забезпечити розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, Закону України «Про електронну комерцію», ввести зміни до нормативно-правових актів щодо Національної програми інформатизації, розробити базові норми, правила і регламенти створення, впровадження, модернізації та експлуатації інформаційних ресурсів, інформаційних систем та засобів інформатизації органів державної влади, а також визначити порядок здійснення контролю за дотриманням таких правил, норма та регламентів» [3]. Одне з таких поставлених завдань уже вирішено – прийнято Закон України «Про електронну комерцію» 3 вересня 2015 року. Залишилось ключове – Інформаційний кодекс України.

З метою розбудови ефективного інформаційного суспільства та на основі вищезгаданого документу було прийнято ще низку спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють відносини в інформаційній сфері, оскільки від обсягу, швидкості та якості обробки інформації значною мірою залежить ефективність управлінських рішень, зростає значення методів управління з використанням інформаційних технологій соціальними та економічними процесами, фінансовими й товарними потоками, аналізу та прогнозування розвитку внутрішнього та зовнішнього ринків. Водночас і визначається, що серед важливих інтересів в інформаційній сфері вирізняється недостатній рівень розвитку національної інформаційної інфраструктури.

До основних принципів інформаційно-правових відносин, за допомогою яких, власне, створювався правовий механізм регулювання інформаційного суспільства, слід віднести такі: свобода вираження поглядів і

переконань; відкритість права на інформацію; доступність інформації; свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя; правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; гарантованість права на інформацію [4]. Звичайно, ці принципи є не тільки галузевими основоположними засадами, але й втілюють базові ідеї законодавчого забезпечення прав людини на основі розроблених та чинних міжнародних стандартів у сфері інформаційних відносин.

Чималу роль в опосередковуванні інформаційного суспільства в Україні відіграють проекти, державні пропозиції, концепції та спеціально створені підрозділи й структури державних органів, які займаються розробкою стратегій подальшого розвитку, порівняльним аналізом ситуації в Україні з результатами міжнародних вимірювань процесу формування інформаційного суспільства, наданням своєчасної консультативної допомоги та відформатованих стандартів згідно з міжнародними показниками.

Наприклад, Державний комітет інформатизації у 2009 році запропонував свій проект «Перелік індикаторів Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства», що нараховує 17 пунктів. Його основою стали індикатори, що використовуються у процесі формування низки міжнародних індексів розвитку інформаційного суспільства, насамперед Індексу Цифрової Спроможності. Це ефективний і водночас порівняно простий комплекс вимірювань, що базується на 11 індикаторах, підібраних за трьома основними напрямками: спроможність використання ІКТ, інфраструктура, кількісні показники використання ІКТ. Створення національної системи індикаторів розвитку дозволяє всебічне вивчення міжнародного досвіду вимірювання розвитку інформаційного суспільства, в основі якої лежить розуміння інформаційно-комунікаційних технологій як каталізатора соціально-економічного розвитку. Її основою стали індикатори, які використовуються в процесі формування низки міжнародних індексів розвитку інформаційного суспільства, що розглядається Міжнародним Союзом електрозв'язку як один із високоякісних стандартів вимірювання та оцінки розвитку інформаційного суспільства в окремих країнах, регіонах й у світі в цілому [5]. Під час її створення було враховано специфічні умови для України, можливості органів статистики, а також показники, рекомендовані міжнародними організаціями, такими як Партнерство з вимірювання ІКТ для розвитку, Європейська Комісія, Міжнарод-

ний Союз електров'язку, Регіональний союз електров'язку, Організація чорноморського економічного співробітництва. Створені формули розрахунку щодо того, яким чином кожна людина залучена до використання надбань інформаційно-комунікаційних технологій, нададуть не тільки статистичні дані для порівняльного аналізу, а й можливість розробляти плани дій щодо реформування та вдосконалення інформаційного суспільства.

Неоціненний внесок у розбудову інформаційного суспільства в Україні здійснював Державний комітет з питань науки, інновацій та інформатизації України (колишній Держкомінформатизації), а сьогодні правонаступником комітету є Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України, яке пропонує й розробляє зміни до системи державних статистичних спостережень з метою створення системи моніторингу розвитку інформаційного суспільства. У 2008 році з метою забезпечення проведення консультацій із громадськістю з питань формування та реалізації державної політики у сфері інформатизації, формування та використання національних ресурсів, створення умов для розвитку інформаційного суспільства було створено Громадську раду при Державному комітеті інформатизації України. А у 2009 р. з метою підготовки та подання Кабінету Міністрів України пропозицій щодо реалізації державної політики з питань розвитку інформаційного суспільства та інтеграції України до глобального інформаційного простору – Міжгалузеву раду з питань розвитку інформаційного суспільства [6].

Державне агентство з питань електронного урядування України є головним у веденні активної діяльності регулювання та забезпечення інформаційного суспільства нормативно-правовим базисом і займається розробкою таких важливих питань, як: інформаційна безпека, охорона навколишнього природного середовища, електронна медицина, електронна культура, наука та інновації, електронна освіта, електронна демократія, електронне урядування, електронна економіка, доступ до інформації та знань, інформаційна структура.

#### Висновки

Але, на жаль, усі вищезазначені обставини успішного розвитку й регулювання інформаційного суспільства за останні роки були зведені навіть не до мінімуму (маємо на увазі виконавчу та законодавчу волю), а деякі з них, на кшталт політичної та економічної нестабільності, особливо в умовах війни втрачають надію на розбудову повноцінного розвитку індустрії інформаційних послуг і доведення їх

до формування інформаційного суспільства в цілому. На жаль, у період державної дестабілізації, окрім Закону України «Про електронну комерцію», жодних спроб розширити законодавчу базу регулювання інформаційного суспільства уряду зробити не вдалося. Причини – складнощі у фінансуванні через воєнні дії на Донбасі, високий рівень корупції в органах державного управління й на місцях, відсутність політичної волі державного апарату та мотивованих рішень із розгортання політики розбудови інформаційного суспільства та інформаційно-технологічного окультурювання українського населення. Державна воля апарату країни, насамперед, повинна ґрунтуватися на сформованості в політичних діячів, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування нового типу світогляду, інформаційних інтересів та вмінь, інформаційної культури, що є адекватним новому щаблю цивілізаційного розвитку. Відверто кажучи, план використання великих інформаційних можливостей стає недосяжним. Надія оволодіння надбанням інформаційно-технологічного прогресу віддаляється від населення так само, як і бажання держави врегулювати процес переходу до інформаційного суспільства, а в деяких випадках захистити законні права та свободи від посягань інформаційних піратів, злодіїв під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та всесвітньої мережі Інтернет. Стратегія розвитку інформаційного суспільства також повинна включати прямий механізм співробітництва з міжнародними організаціями, іншими країнами, що створить основу виходу України у світовий інформаційний простір. А надати кожному громадянину України можливість освоїти та одержати навички роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями, користування та виходу до Всесвітньої мережі Інтернет за допомогою навчання і спеціальної підготовки є державним зобов'язанням, так само як і організація технологічного та комп'ютерного устаткування загальноосвітніх центрів навчання, вишів, бібліотек, яке здатне буде працювати в режимі реального часу та задовольняти потреби учнів, студентів, викладачів та працівників освіти тощо. Тому врегулювання цього питання та створення ефективного й дієвого правового державного механізму формування є дуже важливим та досі актуальним.

#### Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – №30. – С. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України // Голос України. – 2007. – № 21. – С. 8–10.

3. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

4. Про інформацію Верховна Рада України : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

5. Smarter, Faster, Better eGovernment. 8th Benchmark Measurement/November 2009. For: European Commission, Directorate General for Information Society and Media [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://ec.europa.eu/information\\_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov\\_benchmark\\_2009.pdf](http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2009.pdf). – Заголовок з екрану

6. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості / Д. В. Дубов, М. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К., НІСД, 2010. – С. 23.

*Стаття посвячена аналізу основних нормативно-правових документів в сфері правового регулювання інформаційного общества України, а також дослідженню основних напрямків функціонування інформаційного общества; акцентовано увагу на недоліках і перспективах входу України в єдине інформаційне пространство.*

**Ключевые слова:** інформаційне общество, правове регулювання, інформаційно-комунікаційні технології.

*This article analyzes the main legal documents in the sphere of legal regulation of information society in Ukraine, as well as examines the main directions of the functioning of the information society, which also focused on the shortcomings and prospects of Ukraine's entering into the single information space.*

**Key words:** information society, legal regulation, information and communication technologies.

